

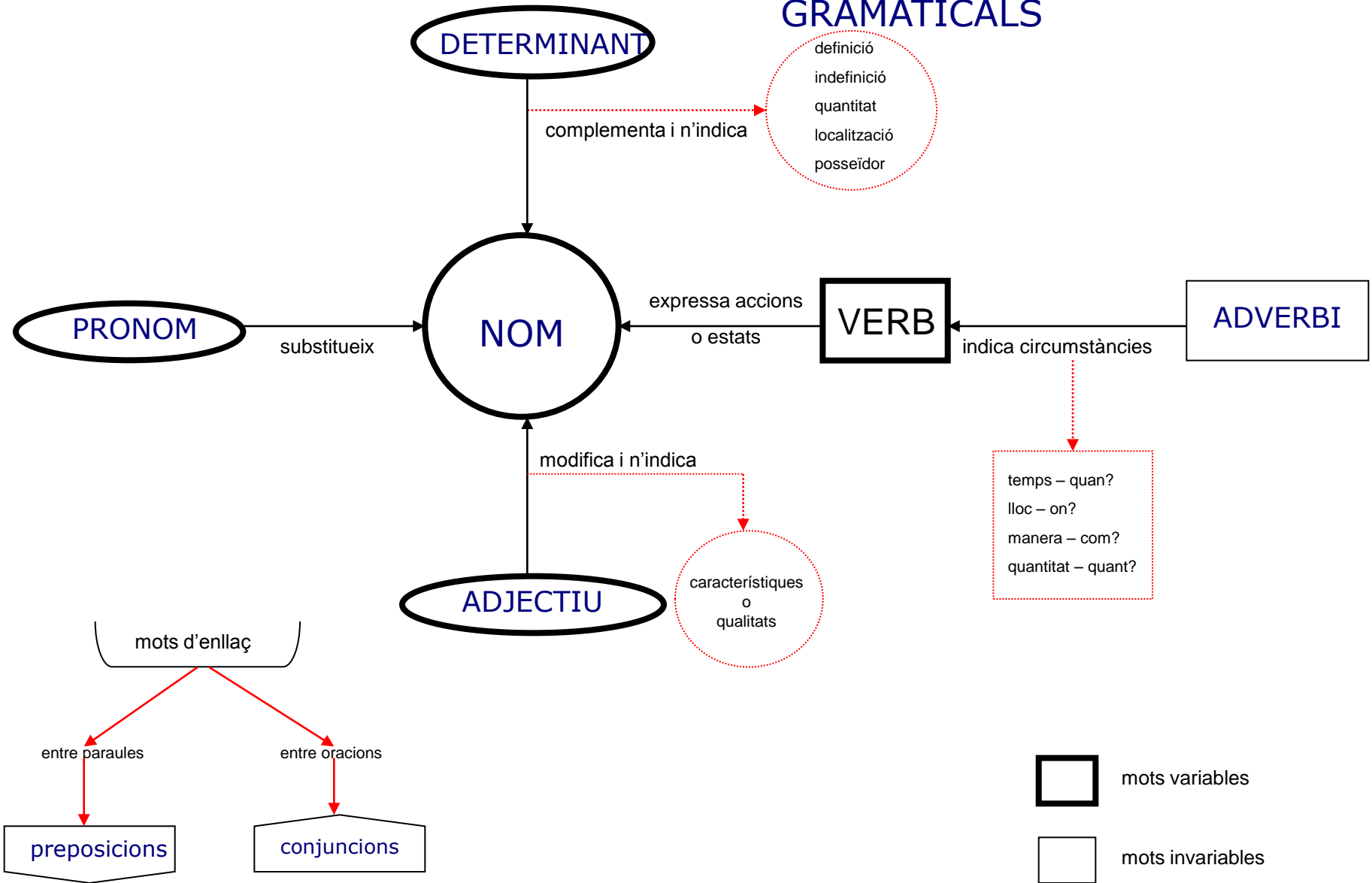

Les categories gramaticals

Tipus de paraules

TIPUS DE PARAULES

LES CATEGORIES GRAMATICALS

Totes les paraules que utilitzem pertanyen a una o altra categoria gramatical. La classe de paraula -la categoria gramatical- depèn de l'essència substancial (és a dir, allò que designa la paraula). Però, a més a més, les paraules depenen d'aquelles relacions que mantenen amb d'altres, i amb les quals formarà un tot.

Tradicionalment els mots d'una llengua s'agrupen en **CATEGORIES GRAMATICALS** (o PARTS DE L'ORACIÓ), segons algunes característiques formals que tenen i segons la funció expressiva que són capaços d'exercir en el discurs. Ho podríem comparar a una classificació provisional dels materials que han de servir per a una construcció: les pedres, els rajols, les teules, el ciment, el guix, la calç... en aquest tema, doncs, també fem una primera classificació del material lingüístic que haurem de manejar i n'observem les principals característiques semàntiques, morfològiques i sintàctiques.

SEMÀNTICAMENT (és a dir, quan al significat o contingut) hi ha dues menes de mots: els LEXICALS o PLENS (que expressen per ells mateixos persones, coses, conceptes, qualitats, accions, etc. com *forner, casa, república, blanc, córrer, terriblement, silenci!*) i el GRAMATICALS o BUIITS (que no expressen res de concret per ells mateixos, sinó que llur significat depèn del context on es troben com *ell, aquest, un, aquí, de, i, allí!*).

MORFOLÒGICAMENT (és a dir, quan a la forma) hi ha mots VARIABLES (solen tenir formes diferents segons el gènere, el nombre, la persona, el temps, etc com *blanc, blanca, blancs, blanques; corro, corres, corre... corria, correré, etc*) i mots INVARIABLES (perquè no solen variar de forma, com *aquí, contra, doncs, ui!*).

SINTÀCTICAMENT (és a dir, quan a llur posició i actuació dins l'estructura del llenguatge) els mots es caracteritzen per algun OFICI que fan o poden fer: designar, complementar, representar, modificar, relacionar, etc i per les FUNCIONS bàsiques que poden exercir dins l'oració: subjecte, complement directe, etc.

Vegem un exemple amb el següent paral·lelisme: així com nosaltres som persones individuals (**paraules**), que unides formem una família (**sintagmes**) i ocupem un lloc (**element**) i realitzem diversos papers (a voltes de pares, a voltes de fills, a voltes cosins, etc...) és a dir, canviem de paper (**funció semàntica**) respecte dels altres elements de la família. Així com cada família realitza una funció o tasca determinada (**funció sintàctica**) segons la relació que manté amb la resta de les famílies. De la unió d'un conjunt de famílies –sintagmes- formem un poble (**oracions**).

Categoria	Semànticament	Morfològicament	Ofici que fa	Funcions sintàctiques
(1) NOM SUBSTANTIU	Lexical	Variable	Designa éssers	Subjecte, predicat nominal, complements directe, indirecte, preposicional
(2) ADJECTIU	Lexical	Variable	Complementa el substantiu dient-ne alguna característica	Complement del substantiu, predicat nominal, complement predicatiu
(3) DETERMINANT	Gramatical	Variable	Acompanya el substantiu per presentar-lo, identificar-lo o quantificar-lo	Complement del substantiu
4 PRONOM	Gramatical	Variable	Representa un ésser sense dir-ne el nom; representa una altra categoria	Tota funció que puguin fer un substantiu, un adjectiu o un adverbi
(5) VERB	Lexical	Variable	Designa accions, estats, passions, identitat, pertinença, atribució	Predicat, còpula
(6) ADVERBI	Lexical Gramatical	Invariable	Modifica el verb, l'adjectiu o un altre adverbi	Complement circumstancial, modificador
(7) PREPOSICIÓ	Gramatical	Invariable	Relaciona altres categories subordinant	Nexe
(8) CONJUNCIÓ	Gramatical	Invariable	Relaciona altres categories coordinant i oracions coordinant o subordinant	Nexe
(9) INTERJECCIÓ	Lexical Gramatical	Variable	Expressa una exclamació	Oració independent tota sola o intercalada dins una altra oració

- (1) Designa persones, animals o coses com a independents: *home, gat, casa*
- (2) Són comparables al vestit que posem a una persona. D'aquí que adoptin el gènere i nombre del substantiu que acompanyen (fenomen anomenat concordança): *home alt, dona alta, homes alts, dones altes*.
- (3) Funciona com a partícula anteposada a un nom per indicar-ne el grau de determinació.
- (4) Fa de representant, és a dir, ocupa el lloc que podria ocupar un nom, un adjectiu, un adverbí o un sintagma: Ell corre (ell = en Joan). La paret ho és (ho = blanca). Ara hi vaig (hi = allà). La majoria dels pronoms són variables, però també n'hi ha d'invariables (per exemple, els interrogatius: qui, què).
- (5) El verb, ànima del llenguatge, és la categoria més variable de totes: adopta formes diferents segons la persona (fenomen anomenat concordança: jo corro, tu corres, ell corre...), el temps (corro, corria, correré...), el mode (corro, corrí...)
- (6) És un modificador o determinador de la idea expressada pel verb (treballem bé), per l'adjectiu (ben blanc) o per un altre adverbí (trobar-se ben malament). Semànticament cal distingir els adverbis de manera, generalment de caràcter lexical (bé, malament, terriblement) dels altres, generalment de caràcter gramatical (aquí, aviat, no, potser). La majoria dels adverbis són invariables, però també n'hi ha de variables (tot sol, tota sola).
- (7) La preposició enllaça dos mots o sintagmes tot subordinant el segon al primer, és a dir, convertint el segon en complement del primer (medalla d'or). Al mateix temps indica quin és el tipus de relació que s'hi dóna: de possessió, de dependència, de companyia, de causa, de matèria, etc.
- (8) Quan enllaça mots coordina, és a dir, cada un roman dins la mateixa categoria sintàctica: Ell i ella corren (ell = subjecte; ella = subjecte). Quan enllaça oracions pot limitar-se a coordinar, però també pot subordinar.

Equival a un frase o oració exclamatives. Així la interjecció *oh!* Pot equivaler a l'oració *Això és mol bonic*, i *Apa!* Pot significar *Afanya't!* Les interjeccions impròpies i els vocatius són mots originàriament pertanyents a una altra categoria, però dits en to exclamatiu: *bufa!* (verb); *escolta, Joan* (substantiu), *el que et dic*.

Transposició de categoria

Així com els rajols poden servir tant per a fer un paviment com per a pujar un envà, posem per cas, així també molt sovint es dona el cas de mots que poden pertànyer simultàniament a més d'una categoria gramatical, que poden canviar de categoria segons l'ofici que facin i que, finalment, poden formar part d'un grup de mots, anomenat SINTAGMA, que exerceix globalment una determinada funció. Així tenim:

- a) Substantiu que fan d'adjectius (color *rosa*), d'interjeccions (*silenci!*).
- b) Adjectius que fan de substantius (*un jove*), d'adverbis (*parla clar*), d'interjeccions (*fort!*). A notar els ADJECTIUS PRONOMINALS, adjectius que sovint fan de pronom o sia, que substitueixen el substantiu que haurien d'acompanyar (*Queda't el teu llibre i dóna'm el meu*), i els ADJECTIUS ADVERBIALS, adjectius que fan d'adverbis (*Hi ha molt moviment → És mou molt*).
- c) Pronoms que fan d'interjeccions (*Tu!*). A notar els PRONOMS RELATIUS, que fan simultàniament de pronom i de conjunció (*Aquell noi, que tu coneixes prou bé, m'ha fet una mala passada, on que* equival a “aquell noi” i a la conjunció “i”: *Aquell noi i tu coneixes prou bé aquell noi, m'ha fet una mala passada*).
- d) Verbs que fan d'interjeccions (*cuit!*), Hi ha una forma verbal, l'INFINITIU, que s'assembla molt a un substantiu (*Menjar massa perjudica la salut, comparable a L'alimentació excessiva perjudica la salut*). Una altra forma, el PARTICIPI, participa, com diu el seu mateix nom, de les característiques de l'adjectiu (*La porta és oberta, comprable a La porta és blanca*). Una tercera forma verbal, el GERUNDI, s'acosta molt al caràcter de l'adverbi (*Hi anà corrent, comparable a Hi anà ràpidament*).
- e) *Adverbis que fan d'adjectius (Això és així), de pronoms (allà era molt fresc), de preposicions (Deixa això damunt la taula) de conjuncions (Plou; tanmateix sortirem), d'interjeccions (bé)*. A notar els ADVERBIS PRONOMINALS, que fan simultàniament d'adverbi i de pronom (*quan, com, etc.*)
- f) Sintagmes que fan de substantius, d'adjectius (*home sense diners, on sense diners pot equivaler a “pobre”*)

Text fonamentat a El Català/2 morfologia i sintaxi de Josep Ruaix i Vinyet i la Gramàtica valenciana de Carles Salvador

El nom (o substantiu)

- Un nom és una paraula que serveix per designar un ésser, animat o inanimat, o una idea. Exemples: **nen, llop, gerani, taula, amor, bellesa,...**
- El nom és una paraula variable: segons el gènere (**el nen, la nena**) i segons el nombre (**el llop, els llops**).
- El nom és el nucli del SN (Sintagma nominal):

Ex:

Una **dona** rossa

Det nucli C.N(Complement del nom)

L'adjectiu

- Un adjectiu és una paraula que serveix per designar les característiques dels éssers o les coses (nina rossa, fruita verda, camí llarg).
- L'adjectiu és una paraula variable: sol tenir dues formes per al singular i dues més per al plural (madur, madura, madurs, madures).
- Concorda amb el nom en gènere i nombre.
- Dins el Sintagma Nominal fa la funció de **complement del nom**.

Ex: El camí **llarg**.

El determinant

- Un determinant és una paraula que va davant del nom per tal de presentar-lo (un elefant), identificar-lo (aquella alzina) o quantificar-lo (tres avions).
- Es classifiquen en vuit grups:
  - Articles (el, la...)
  - Demonstratius (aquest, aquell,...)
  - Possessius (el meu, meva...)
  - Numerals (un, dos...)
  - Quantitatius (molt, poc...)
  - Indefinites (algun, qualsevol...)
  - Interrogatius (quin, quina?...)
  - Exclamatius (quin, quina!...)

Pronoms

- Un pronom és una paraula de significat variable que ens permet referir-nos a una persona, un animal o un objecte sense haver de dir-ne el nom. El canta.
- Es classifiquen en sis grups:
  - Personals forts (jo, tu...)
  - Personals febles (em, et,...)
  - Demostratius (això, allò)
  - Indefinites (algú, ningú)
  - Interrogatius (qui, què)
  - Relatius (que, el qual...)

Els verbs

- Un verb és una paraula que expressa una acció (**jugar**), un esdeveniment (**ploure**) o un estat (**estar**).
- És la paraula més variable, ja que es conjuga en funció de la persona (1^a, 2^a,...), el nombre (**canta, cantem**) i el temps (**canto, cantava, cantaré**)
- És el nucli del SV (sintagma verbal)
  - **Mengen** conill amb ceba.

Els adverbis

- Un adverbi és una paraula que expressa una circumstància de temps (avui, demà, sempre...), de lloc (aquí, allà, enlloc...), de manera (bé, malament...) o de quantitat (més, menys...)
- És una paraula **invariable**.
- Fan de **complement del verb**.

Ex: Treballen molt.
V C.C.M

Les conjuncions

- Una conjunció és una paraula que serveix per unir o relacionar una oració amb una altra. Per exemple:

Anirem a la platja → fa bon temps.

Anirem a la platja **si** fa bon temps

- Són invariables.
- Hi ha conjuncions que uneixen elements d'una mateixa categoria (de **coordinació**) i conjuncions que subordinen un element a un altre (de **subordinació**)
- Exemples:
  - oli **i** sal → **Coordinació**
  - No ha vingut **perquè** està malalt. → **Subordinació**

Les preposicions

□ Una preposició és una paraula que serveix per unir o relacionar altres paraules.

□ Per exemple:

Ex: pa →tomàquet   pa **amb** tomàquet

□ Són paraules invariables, és a dir, tenen una sola forma.

Les interjeccions

- Una interjecció és una paraula que serveix per fer una exclamació.

Ex: **Ei**, vigila!

- Poden expressar dolor o oblit, incredulitat, avorriment, repugnància (**ai!**, **bah!**, **uf!**, **ecs!**)
- Són invariables, i sovint introdueixen les oracions de modalitat exclamativa.

Exercicis pràctics per reconèixer les categories gramaticals

A la següent pàgina web podreu trobar exercicis on line per repassar les categories gramaticals:

<http://eso2n.blogspot.com.es/2010/10/les-categories-gramaticals.html>

En concret, accediu als següents apartats:

1. Sobre verbs, noms i adjectius del Col·legi Pius XII
2. Exercicis QV Categories gramaticals elaborats per M. Ibañez
  - a. Reconeix les categories gramaticals: nom, adjectiu i verb
  - b. Reconeix les categories gramaticals: adverb, preposició i conjunció.
  - c. Reconeix totes les categories gramaticals

També us recomanem la web d'*Itinerari d'Aprenentatge*, tant per reforçar la teoria, com per poder realitzar exercicis pràctics de cadascuna de les categories gramaticals. L'adreça de l'enllaç directe a la part dels exercicis és la següent: <http://www.gencat.cat/llengua/itineraris-aprenentatge/suficiencia/scl/scl1/scl1.htm>